

СОФІЯ ОЛЕГІВНА ПОПОВА,*доктор філософії,**Харківський національний університет внутрішніх справ,**кафедра цивільного права та процесу;* <https://orcid.org/0000-0003-3628-1513>,*e-mail: sophikpoter@ukr.net***ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗА ПОРУШЕННЯ ОСОБИСТИХ
НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО: ПРОБЛЕМИ
ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ**

Статтю присвячено дослідженню законодавства та правової доктрини щодо відшкодування моральної шкоди за приниження честі, гідності і права на недоторканність ділової репутації поліцейського, який є представником правоохоронних органів. Визначено, що інститут цивільно-правової відповідальності виокремлює відшкодування моральної шкоди як специфічний захід, який у Цивільному кодексі України вказаний як спосіб захисту. Встановлено, що розмір немайнових збитків під час вирішення справи про їх відшкодування судом неможливо обчислити, тому суд керується власними суб'єктивними переконаннями при їх розрахунку, що є проблемою правозастосування. Проаналізовано судову практику щодо звернення поліцейськими за стягненням моральної шкоди з осіб, які порушили їхні особисті немайнові права. З'ясовано, що суди застосовують практику вищих судів, яка ґрунтується на підходах міжнародної спільноти, що поліцейський є публічною особою, діяльність якої викликає суспільний інтерес, а тому він повинен терпимо ставитися до критики і це не може бути підставою звернення до суду. Обґрунтовано, що працівник органу внутрішніх справ є представником держави, тому під час порушення його особистих немайнових прав, зокрема права на недоторканність ділової репутації, невідшкодування йому за це моральної шкоди відображається на репутації як органу, в якому він служить, так і держави. Доведено, що зазначений підхід про прив'язку поліцейського до положень про публічних осіб шкодить репутації держави і нівелює застосування превентивної функції цивільно-правової відповідальності, що є важливим фактором для підтримки громадського правопорядку. На підтримку позицій вітчизняних науковців запропоновано створити окремий нормативно-правовий акт, який би забезпечив гарантії захисту особистих немайнових прав працівників правоохоронних органів та встановив баланс між дотриманням свободи вираження поглядів у ЗМІ щодо діяльності поліції та дотриманням прав працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків.

Ключові слова: *цивільно-правова відповідальність, моральна шкода, органи внутрішніх справ, правоохоронна діяльність, особисті немайнові права, честь, гідність, ділова репутація.*

Оригінальна стаття

ВСТУП. У нашій державі інституту цивільно-правової відповідальності надається неабияке значення, адже особа, яка завдала шкоди іншій, повинна нести відповідальність згідно із законом, а особа, яка постраждала, хоча б наблизитися до задоволення своїх інтересів і відновлення порушених прав наскільки це можливо. У той час, коли держава як посередник між сторонами конфлікту не лише вирішить його, а й утвердиться як авторитетний арбітр, норми законодавства якого є дієвими і виконуються в повному обсязі, правовий порядок буде дотримано, а розвиток і життєдіяльність суспільства не порушено або якщо і було порушено, то повернено до попереднього стану.

Ці правові проблеми завжди були дискусійними в контексті цивільно-правової відповідальності, її елементів, звільнення від відповідальності та відшкодування завданої шкоди. Законодавчі та доктринальні положення, попри намагання як законодавця, так і науковців внести певні корективи, є недосконалими і містять прогалини в регулюванні вказаних питань інституту цивільно-правової відповідальності, відшкодування шкоди, зокрема моральної.

Водночас складно уявити ситуацію, яка так чи інакше не торкалася б почуттів фізичної особи в будь-якій життєвій ситуації. Проте це не означає, що кожна справа буде підлягати

розгляду в контексті завдання нематеріальної шкоди. Одночасно існують ситуації, коли факт порушення особистих немайнових прав, що завдає моральні збитки, ігнорується або не сприймається суспільством через певні упредження. Те саме стосується й винесення судами неоднакових рішень про відшкодування моральної шкоди, що призводить до відсутності єдиної точки зору щодо вирішення таких справ. Інститут моральної шкоди в цьому аспекті розкриває сутність нематеріальної сфери особи і намагання відокремити її від ситуації, коли враховують лише матеріальні втрати та нехтують особистісними якостями.

Сьогодні в цивілізованому світі обстоюється позиція першості прав і свобод людини та громадянина, що ще раз підкреслює вагу можливості відновлення порушеного права чи запобігання порушенням. Основним обов'язком держави є захист основоположних прав особи. Від імені держави у відносинах із народом виступають органи публічної влади, які є гарантом дотримання правопорядку. Провідну роль у забезпеченні виконання обов'язку захисту прав осіб відіграють правоохоронні органи, зокрема органи внутрішніх справ. Водночас до працівників вказаних структур висуваються високі вимоги не лише професійного рівня, а й наявності в них певних особистісних якостей. Трапляються випадки, коли особа під час вчинення порушення і притягнення її поліцейським до відповідальності забуває, що перед нею представник органу правопорядку і завдає нематеріальних збитків безпосередньо поліцейському, вважаючи, що має на це право.

З моменту реформи Міністерства внутрішніх справ в Україні ставлення суспільства до органів внутрішніх справ, зокрема до поліцейського, проти попереднього досвіду, значно покращилося. Отже, випадків, коли поліцейського притягували до цивільно-правової відповідальності при здійсненні правоохоронної діяльності, стає більше, ніж навпаки. Зазвичай працівники правоохоронних органів сприймаються лише як представники держави і до них у професійному та етичному плані висувається більше вимог, аніж до пересічного громадянина. При цьому забувається, що представник органу правопорядку наділений власною честю, гідністю, діловою репутацією, які можуть потерпати від посягання на них іншими особами. Незважаючи на перебування у статусі під час виконання службових обов'язків, у працівників органу внутрішніх справ є рівні права з іншими особами, вони також мають право на відшкодування моральної шкоди за завдані їм збитки. Право на відшко-

дування моральної шкоди не є новим або недослідженим взагалі, але поза увагою залишається завдання збитків у нематеріальній сфері під час реалізації правоохоронної діяльності.

Враховуючи те, що Україна обрала курс до Європейського Союзу і поступово здійснює імплементацію вітчизняного законодавства до європейського права, це впливає на зміни в будь-якій сфері життєдіяльності, зокрема у правоохоронній. Проведені реформи в країнах ЄС позитивно відобразилися на ставленні населення до національних правоохоронних органів, що є запорукою успіху у впровадженні нових стандартів охорони й безпеки держави та суспільства в цілому. Отже, суспільна повага до поліції є складовою досягнення балансу в забезпеченні захисту прав і свобод людини та громадянина.

Таким чином, необхідно проаналізувати відповідні теоретичні аспекти цивільно-правової відповідальності в контексті відшкодування нематеріальних збитків поліцейським та визначити проблеми їх практичного застосування.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є проведення теоретико-правового аналізу цивільно-правової відповідальності осіб, які завдали шкоди працівникам правоохоронних органів, зокрема поліцейським, під час виконання ними службових обов'язків.

Завданнями статті є здійснення аналізу інституту цивільно-правової відповідальності та інституту моральної шкоди у вітчизняній правовій науці цивільного права та в законодавстві; обґрунтування концептуального бачення сутності відшкодування моральної шкоди за завдання нематеріальних збитків поліцейському; аналіз судової практики щодо притягнення осіб до цивільно-правової відповідальності за завдання моральної шкоди працівнику органу внутрішніх справ; дослідження проблемних питань, пов'язаних зі зверненням поліцейських за захистом своїх особистих немайнових прав.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Для досягнення поставленої мети наукового дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання: діалектичний, функціональний, порівняльно-правовий, метод аналізу, формально-логічний, які є базовими юридичними прийомами, засобами дослідження всієї статті.

Серед найважливіших із них слід виокремити такі методи: діалектичний (за допомогою нього моральна шкода досліджувалась як захід цивільно-правової відповідальності та спосіб захисту особистих немайнових прав

осіб, а також цей метод використовувався при вивченні специфіки звернення до суду за відшкодуванням моральної шкоди, якщо особа є поліцейським); функціональний (дозволив розглянути під відповідним кутом зору компенсаційну функцію цивільного права та превентивну функцію цивільно-правової відповідальності); порівняльно-правовий (застосовувався при аналізі низки аспектів проблеми, що становить предмет дослідження, був також використаний для порівняння різних проблем правозастосування, неоднакового застосування судом положень щодо порушення особистих немайнових прав працівника органу внутрішніх справ); метод аналізу (застосовувався при здійсненні висновків і пропозицій, які містяться у статті, з урахуванням вимог щодо визначеності, несуперечливості, послідовності і обґрунтованості суджень із використанням понятійного апарату цивільного права).

У дослідженні також було застосовано положення Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) як єдиного кодифікованого акта цивільного законодавства, що розкриває положення про можливість особою відшкодувати моральну шкоду за порушення права на повагу честі, гідності та ділової репутації, про компенсацію збитків у повному обсязі тощо. Також у статті є посилання на постанову Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 року № 4, в якій вперше розкривається дефініція моральної шкоди. Крім того, важливим нормативно-правовим актом у дослідженні є Закон України «Про Національну поліцію», яким визначені правова основа діяльності поліцейських, принципи, на яких ґрунтується робота правоохоронних органів, завдання їх діяльності, права та обов'язки, що характеризує поліцейського та допомагає зрозуміти його становище в суспільстві та підвищений інтерес громадськості до зазначеної діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Основним завданням правоохоронних органів є охорона законності та правопорядку, захист прав і свобод людини та громадянина, боротьба зі злочинністю, а також попередження та профілактика правопорушень, що здійснюються тільки на підставі та відповідно до закону особами, які перебувають на службі у правоохоронних органах і мають спеціальну професійну підготовку (Росоха, Рогач, 2016, с. 125).

У Законі України «Про Національну поліцію» зазначено, яких принципів повинна до-

тримуватися поліція при виконанні своїх функцій, які завдання поліції та основні обов'язки поліцейського¹. Проте нічого не зазначено про повагу до поліції та ввічливе ставлення до представників держави. З огляду на специфіку діяльності, що реалізують поліцейські, вони стають потерпілими від низки правопорушень. В умовах сьогодення частіше трапляються випадки погроз або інших насильницьких дій щодо працівників Національної поліції України, які принижують почуття власної гідності, честі та порушують право на недоторканність ділової репутації у зв'язку з реалізацією визначених законодавством повноважень (Джуська, Джуський, 2019, с. 90).

Переважно поліцейський або не звертається із заявою про порушення його особистих немайнових прав, або переходить власну межу для захисту своєї гідності і сам стає суб'єктом відповідальності.

Цивільно-правова відповідальність при здійсненні правоохоронної діяльності має глибоке історичне коріння. Зазвичай у вітчизняному законодавстві та правовій доктрині можна віднайти великий масив положень щодо порушення працівником правоохоронного органу прав інших осіб. Це є зрозумілим фактом, адже поліцейський є публічною особою, представником держави, його особа повинна асоціюватися із захистом, законністю та дотриманням правопорядку. Незважаючи на це, іноді трапляються випадки непорозуміння між громадянами та правоохоронними органами. Отже, будь-які конфлікти одразу стають предметом обговорення загалом. Через те, що поліцейський є особою, яка надає державні послуги, а рівень, якість і ефективність надання таких послуг оцінюється суспільством суб'єктивно, то й окремі рішення правоохоронних органів безпідставно оспорується, незважаючи на те, що їхня професійна діяльність також щодня пов'язана з підвищеним ризиком порушення їхніх майнових та особистих немайнових прав і заподіяння їм шкоди. Якщо заподіяння матеріальних збитків можна довести в суді, адже вони можуть бути оцінені, то нематеріальну шкоду складно розрахувати.

У вітчизняній літературі відсутні об'ємні дослідження про притягнення до цивільно-правової відповідальності за порушення особистих немайнових прав поліцейських. Водночас

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 16.02.2023).

існують підходи щодо інших видів відповідальності за приниження честі, гідності і ділової репутації. Наприклад, на розгляд у Верховну Раду України подано проєкт Закону України про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту честі і гідності громадян та працівників правоохоронних органів від 24 лютого 2021 року № 5050-1, який вдосконалив положення попереднього законопроєкту № 5050 і визначив, що за публічну образу поліцейського при виконанні ним службових обов'язків або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця у зв'язку з їхньою участю в охороні громадського порядку або публічні заклики щодо невиконання законних вимог вищевказаних працівників органів правопорядку накладаються адміністративні стягнення. Ця позиція підтримується в наукових колах. Зокрема, А. І. Батечко (2021, с. 67) наполягає, що зазначений проєкт, який досі перебуває на розгляді, має бути якомога швидше прийнято та реалізовано, тому що саме цей нормативно-правовий акт сприятиме підвищенню авторитету Національної поліції України. Адже захист честі та гідності поліцейського як громадянина України здійснюється на загальних підставах та не гарантує певного рівня захищеності під час виконання поліцейським своїх повноважень. Тому порушення права на захист поліцейського під час виконання своїх повноважень формує показники латентної злочинності.

Водночас представники наукової спільноти також звертають увагу на можливість закріплення кримінальної відповідальності за вчинення порушень, що стосуються особистісної сфери поліцейського, яка впливає на репутацію органів внутрішніх справ та держави, з посиланням на міжнародний досвід. У Республіці Польща працівник поліції під час виконання службових обов'язків вважається державним службовцем, тому в разі образи він користується спеціальним правовим захистом, передбаченим положеннями кримінального законодавства. Більш суворі покарання для вказаних правопорушень визначені і у Кримінальному кодексі Франції (Батечко, 2021, с. 65).

Окремі кримінально-правові аспекти захисту працівників правоохоронних органів в Україні в юридичній науці розглядалися багатьма вченими, які визначили, що захист честі, гідності, ділової репутації досліджуваної категорії осіб повинен здійснюватися більш суворо, адже працівники правоохоронних органів є представниками держави, яка має сприяти

створенню відповідних умов для виконання такими особами своїх службових обов'язків (Єпішко, 2018, с. 246). Цю думку підтримує і Ю. Заїка (2022, с. 24) з посиланням на те, що в березні 2022 року Кримінальний кодекс України доповнили статтею про відповідальність за образу честі, гідності військовослужбовця, водночас під час воєнного чи надзвичайного стану поліцейські можуть залучатися і до виконання завдань, покладених на військовослужбовців Збройних Сил України. Це означає, що такий факт необхідно враховувати, адже працівники органів внутрішніх справ залишаються незахищеними.

Також існує позиція, згідно з якою проведення аналізу окремих ознак об'єктивної сторони неповаги до працівника правоохоронного органу є підставою криміналізації лише таких проявів цієї неповаги, які супроводжуються вчиненням інших кримінальних правопорушень (Алієва, 2022, с. 105). Тобто суто порушення права на повагу честі, гідності та ділової репутації не буде розглядатися окремо за відсутності іншого, пов'язаного з цим злочину.

Проте вітчизняний законодавець декриміналізував такі протиправні дії, як правопорушення та наклеп, зокрема образи представників влади. Отже, основним способом захисту честі та гідності особи є звернення до суду в порядку цивільного судочинства (Заїка, 2022, с. 24).

Тому необхідно визначити підстави цивільно-правової відповідальності осіб за заподіяння немайнових збитків поліцейським та відшкодування їм моральної шкоди.

Цивільно-правова відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності, яка настає за скоєння цивільного проступку, під яким слід розуміти суспільно небезпечне, протиправне порушення врегульованих нормами цивільного права майнових та особистих немайнових відносин, що складаються в різноманітних сферах суспільної життєдіяльності. Таким чином, за порушення особистих немайнових відносин настає відповідальність, встановлена законом.

Загальне правило ч. 1 ст. 1166 ЦК України встановлює, що шкода повинна бути відшкодована в повному обсязі особою, яка її завдала¹.

Отже, серед функцій цивільно-правової відповідальності найбільшу увагу приділяють компенсаційній, яка вираховує реальний розмір

¹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 16.02.2023).

збитків, завданих порушенням, і, відповідно, відновлює попередній стан через відшкодування. Варто зазначити, що в цьому разі складно застосувати компенсаційну функцію цивільного права, адже як відновити порушене нематеріальне право і розрахувати шкоду в майновому еквіваленті, якщо визначити фактичний розмір душевних страждань або завдання шкоди честі, гідності чи ділової репутації неможливо.

Далеко не в кожному випадку посягання на особисті немайнові блага, що супроводжувалося заподіянням моральної шкоди, у потерпілого можуть виникнути які-небудь матеріальні втрати. Проте особі, вину якої доведуть, присудять відшкодування в матеріальному розрахунку, адже неможливо відновити попередній стан душевних страждань і нести подібно цьому відповідальність. Заходи цивільно-правової відповідальності вирізняються тим, що передбачають покладання на зобов'язану особу нового або додаткового (до невиконаного в регулятивних правовідносинах) майнового компенсаційного обов'язку, який реалізується на користь кредитора за рахунок власного майна суб'єкта відповідальності. У результаті потерпіла особа отримує справедливу майнову компенсацію за ті матеріальні або немайнові втрати, яких вона зазнала внаслідок порушення її суб'єктивного права з боку іншого учасника цивільних відносин (Примак, 2013, с. 176).

Узагалі відшкодуванню моральної шкоди належить унікальне місце в системі способів захисту цивільних прав та інтересів і серед заходів цивільно-правової відповідальності (Примак, 2013, с. 175).

Як захід цивільно-правової відповідальності моральна шкода виступає цивільно-правовою санкцією. Поняття «захід» не використовується у законодавстві, натомість у п. 9 ч. 2 ст. 16 ЦК України визначено, що до способів захисту цивільних прав та інтересів належить відшкодування моральної шкоди. Отже, у ст. 23 ЦК України закріплені основні положення, які стосуються відшкодування моральної шкоди.

Варто зазначити, що в Концепції рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства Робоча група визначила необхідність розширення норм, які характеризують немайнові збитки¹. Ми підтримуємо такі намагання, адже детальне регулювання досліджуваної сфери позитивно вплине на можливість якісного

захисту немайнових прав та отримання гідного відшкодування завданої шкоди.

Категорію «моральна шкода» розкриває п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 року № 4, де зазначається, що під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб². У продовження цього постановою Великої Палати Верховного Суду від 15 грудня 2020 року у справі № 752/17832/14-ц визначено, що таке моральна шкода. Нею визнаються страждання, заподіяні громадянину внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливості реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру³.

Таким чином, можна стверджувати, що обидві дефініції розкривають сутність немайнової шкоди, яка полягає у стражданнях через дії інших осіб, що призводять до негативних наслідків у моральному вираженні. Ми не будемо зупинятися на розкритті поняття «страждання» і його видах, адже ці питання розкриті у своєму дослідженні Р. О. Стефанчук (2019).

Варто зосередити увагу на тому, які обставини можуть привести до таких страждань, зокрема в контексті правоохоронної діяльності поліцейських. Для того, щоб у кожній конкретній ситуації визначити можливість завдання нематеріальних збитків працівнику органу правопорядку, необхідно встановити одну додаткову ознаку цивільно-правової відповідальності, крім загальноприйнятих умов: а) наявність шкоди; б) протиправність поведінки; в) причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою; г) вину. Такою обов'язковою характеристикою є виконання службових обов'язків поліцейським. Адже можна

² Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : постановою Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95> (дата звернення: 16.02.2023).

³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 15.12.2020 : справа № 752/17832/14-ц, провадження № 14-538цс19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95177479> (дата звернення: 16.02.2023).

¹ Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ : АртЕк, 2020. 128 с.

розглядати кейси, пов'язані з порушенням особистих немайнових прав особи, яка є працівником органу внутрішніх справ, проте місце її роботи в тих випадках не буде грати жодної ролі. Тоді як ситуації, що виникають під час виконання особою правозахисних функцій, будуть мати інший розвиток, адже потенційний порушник повинен зважати, що всі його дії звернені не лише на завдання шкоди поліцейському, а й державі, інтереси якої він представляє. У такому разі постраждає як працівник органу внутрішніх справ, побічно й сама організація, де працює особа, так і держава в контексті репутаційної складової. Адже під час посягання на права представників держави та уникнення або ігнорування за це відповідальності формується певне суспільне уявлення про недосконалість захисту прав і свобод громадян державним апаратом, що впливає на створення негативної репутації держави.

У справі № 462/2739/20 до Залізничного районного суду м. Львова звернувся поліцейський про захист честі, гідності та ділової репутації. На підтримку його вимог від представника третьої особи – Управління патрульної поліції у Львівській області Департаменту патрульної поліції, поступили пояснення, що професійна честь і гідність кожного працівника поліції – це одночасно моральний вигляд усього особового складу органів та підрозділів Національної поліції, тому не можна залишати без визначеного реагування будь-яких посягань на честь і гідність навіть одного поліцейського. Через діяльність окремого працівника поліції, його морально-професійні якості пересічні громадяни визначають роботу всього підрозділу. Поліцейський як посадова особа має передусім захищатися державою, зокрема мати додаткові соціально-правові засоби захисту, які поширюються і на сферу його приватності, якими є власна честь, гідність та ділова репутація, оскільки дискредитація працівника поліції як представника влади не може не відбиватися на авторитеті цих органів загалом¹. Так само варто додати, що в разі неможливості поліцейським захистити свої особисті немайнові права, зокрема на честь, гідність і недоторканність ділової репутації, інститут цивільно-правової відповідальності втрачатиме превентивну функцію, а цивільні особи відчу-

ватимуть свою безкарність, отже, державний апарат позбудеться авторитету.

Коли деліквент понесе відповідальність за завдані ним збитки поліцейському і відшкодує шкоду, то це не лише відновить порушене особисте немайнове право особи потерпілого, а й змінить ставлення порушника до ситуації і вплине на громадську думку, що покращить репутацію правозахисної функції держави.

Оскільки закріплення відшкодування моральної шкоди як окремого способу захисту цивільних прав та інтересів зумовлено переважно саме моральними міркуваннями, у визначенні особливостей механізму застосування зазначеного правового заходу визначальна роль належить морально-правовим засадам справедливості, розумності й добросовісності (Примак, 2013, с. 178).

Проте якщо розглянути судову практику щодо завдання моральної шкоди поліцейським, то вимальовується не дуже приємна картина, адже, по-перше, суди неоднаково розглядають подібні справи, висувають до поліцейського занадто високі вимоги, по-друге, у зв'язку із цим працівник органу внутрішніх справ навіть не намагається звернутися до суду за захистом своїх особистих немайнових прав.

Наприклад, у справі № 649/415/16-ц Великопетиський районний суд Херсонської області задовольним позовом особи, яка перебуває на службі в органах внутрішніх справ, про захист гідності і честі, спростування недостовірної інформації та відшкодування моральної шкоди. У вказаній справі йдеться про те, що відповідач звернувся до Головного управління МВС України в Херсонській області із заявою, в якій повідомив керівника Головного управління про начебто злочинні дії позивача – працівника органів внутрішніх справ. Незважаючи на те, що суд визнав відомості, викладені в заяві, недостовірними і такими, що підлягають спростуванню, у своєму рішенні він посилався на Рішення Конституційного Суду України від 10 квітня 2003 року № 8-рп/2003, у якому зазначено, що викладення в листах, заявах, скаргах до правоохоронних органів відомостей особою, на думку якої посадовими чи службовими особами цього органу при виконанні функціональних обов'язків порушено її право, не може вважатися поширенням відомостей, які порочать честь, гідність чи ділову репутацію або завдають шкоди інтересам цих осіб². Отже, на

¹ Рішення Залізничного районного суду м. Львова від 26.02.2021 : справа № 462/2739/20, провадження № 2/462/172/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95523683> (дата звернення: 16.02.2023).

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Сердюка Валерія Анатолійовича про офіційне тлумачення положення частини першої

відповідача поклали обов'язок відшкодувати моральну шкоду в розмірі 20 000 грн, а 1 000 грн – лише за поширення неправдивої інформації¹. Це означає, що порушені особисті немайнові права не були відновлені в повному обсязі. Адже начебто працівник органу внутрішніх справ повинен бути готовим, що будь-яка особа, яка буде звертатися до вищих органів із необґрунтованими скаргами на нього, може писати все що завгодно і це не буде вважатися порушенням його особистих немайнових прав, а неприємні почуття, які він буде відчувати щоразу, коли щодо нього буде проводитися службова перевірка, не вважатимуться за немайнові збитки та навіть за переслідування, тому що він обіймає таку посаду.

Водночас у справі № 544/384/19 Чорнухинський районний суд Полтавської області своїм рішенням від 10 червня 2020 року вказав на те, що професія поліцейського фактично зобов'язує нехтувати власними особистими немайновими правами. Суд вважає, якщо діяльність позивача за своєю суттю пов'язана з виконанням публічних обов'язків, то він має бути готовим до підвищеного рівня критики, якщо порівняти з приватною собою, зокрема й до критики в грубій формі. Адже публічні особи є об'єктом вимогливої, інколи прискіпливої уваги суспільства, на яку вони погодилися, обираючи свою кар'єру².

Ця позиція підтверджується посиланням на рішення Європейського суду з прав людини, який 2 червня 2016 р. ухвалив рішення у справі «ТОВ «Інститут економічних реформ» проти України» № 61561/08, де, розглядаючи питання забезпечення балансу між свободою вираження поглядів та захистом репутації особи, зазначив, що, відповідно до п. 2 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основопо-

ложних свобод існує мало можливостей для обмеження політичних висловлювань чи дебатів з питань, які становлять суспільний інтерес, при цьому високий рівень захисту свободи вираження поглядів буде надаватися у випадках, коли висловлювання стосуються питання, що становить суспільний інтерес³.

Проте вказане положення стосується не «знецінення публічних осіб» у контексті того, що громадськості важливо висловлювати свою думку про будь-що і про будь-кого, через це вона не може нести відповідальність, адже йдеться про особу, яка представляє державний апарат. Тут радше зазначалося про дотримання балансу між реалізацією особами свободи вираження поглядів у контексті політичних дискусій.

Варто вказати й на те, що сторона, яка висуває вимоги відшкодування завданої їй моральної шкоди, не звільняється від обов'язку довести наявність такої шкоди, її розмір, надавши належні, допустимі та достовірні докази цього факту в порядку, встановленому процесуальними нормативно-правовими актами. І це означає, що у випадках з порушенням особистих немайнових прав поліцейського складність доведення завдання моральної шкоди лежить на ньому особисто, а враховуючи те, що в більшості випадків судом лише розглядається особа-позивач, який є працівником правоохоронного органу, і в подальшому справа розглядається для сторони – публічної особи, то це завідомо передбачає відмову в задоволенні вимог.

Вивчаючи інші проблеми правозастосування, можна звернути увагу на справу № 544/384/19 Чорнухинського районного суду Полтавської області, де позивач – офіцер поліції, що обіймає посаду начальника, посилався на викладення про нього неправдивих відомостей у статті під назвою «Чому начальник поліції Возний може...?». Але суд щодо цього зазначив, що без конкретизації автором допису прізвища, імені та по батькові особи, щодо якої це висловлювання було поширене, є власним оціночним судженням автора допису⁴.

статті 7 Цивільного кодексу Української РСР (справа про поширення відомостей) : від 10.04.2003 № 8-рп/2003 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-03> (дата звернення: 16.02.2023).

¹ Рішення Великолепетиського районного суду Херсонської обл. від 26.09.2016 : справа № 649/415/16-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61934301> (дата звернення: 16.02.2022).

² Рішення Чорнухинського районного суду Полтавської обл. від 10.06.2020 : справа № 544/384/19, провадження № 2/549/3/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90013108> (дата звернення: 16.02.2022).

---

³ Рішення Європейського суду з прав людини у справі «ТОВ «Інститут економічних реформ» проти України» (Заява № 61561/08) : від 02.06.2016 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c54 (дата звернення: 16.02.2023).

⁴ Рішення Чорнухинського районного суду Полтавської обл. від 10.06.2020 : справа № 544/384/1, провадження № 2/549/3/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL:

Із цього приводу серед вітчизняних науковців точаться дискусії про віднесення образ, які на сьогодні включені до оціночних суджень, до правопорушень проти гідності особи, адже образа поліцейського полягає в негативній оцінці його особистості, якостей, поведінки у формі, що суперечить встановленим правилам поведінки та вимогам загальнолюдської моралі (Джуська, Джуський, 2019, с. 93).

У рішенні від 26 лютого 2021 року Залізничний районний суд м. Львова за позовом про захист честі, гідності та ділової репутації поліцейського зазначив, що аналіз положень Декларації про свободу політичних дебатів у засобах масової інформації (далі – Декларація), схваленої 12 лютого 2004 року на 827-му засіданні Комітету міністрів Ради Європи, а також рекомендацій, що містяться в Резолюції 1165 Парламентської асамблеї Ради Європи про право на недоторканність приватного життя, з урахуванням того, що позивач є публічною особою, а тому відкритий для суворої критики і пильного нагляду громадськості й межа допустимої критики щодо такої особи є значно ширшою, дає підстави для висновку про те, що поширена інформація не є такою, що порочить честь і гідність¹.

Щодо цього варто зазначити, що вказана вище Декларація застосовується до осіб, які є політичними діячами або посадовими особами публічної влади на місцевому, регіональному, національному чи міжнародному рівнях, а це не пов'язано з роботою в органах внутрішніх справ². Проте далі йде посилання на Резолюцію 1165 Парламентської асамблеї Ради Європи, де зазначено, що публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, автоматично збільшує рівень тиску на приватність їхнього життя (п. 6)³. Це зовсім не означає, що будь-

яка критика повинна бути сприйнятою, а поліцейський, який є публічною особою, не може звертатися до суду про відшкодування моральної шкоди для захисту своїх особистих немайнових прав.

Крім того, позиція Верховного Суду щодо терпимості публічних осіб є одностайною з положеннями Декларації та Резолюції. Йдеться про те, що якщо політичні діячі та посадові особи, які обіймають публічні посади або здійснюють публічну владу на місцевому, регіональному, національному чи міжнародному рівнях, вирішили апелювати до довіри громадськості та погодилися «виставити» себе на публічне політичне обговорювання, то вони підлягають ретельному громадському контролю і потенційно можуть зазнати гострої та сильної громадської критики в засобах масової інформації з приводу того, як вони виконували або виконують свої функції⁴. Проте поліцейські не погоджуються «виставляти» себе на обговорення, свідомо обираючи собі професію служби в органах внутрішніх справ, а лише виконують свою роботу із захисту та охорони громадян. Хоча працівників правоохоронних органів також прирівнюють до публічних осіб, адже їхня діяльність є суспільно важливою та викликає неабиякий інтерес у громадськості. На цьому ґрунтується вся практика вищих судів щодо зазначених питань.

Отже, можна стверджувати, що в зазначених випадках моральна складова поліцейського не враховується, він не може розраховувати на захист своїх особистих немайнових прав, на справедливе відшкодування моральної шкоди через те, що його сприймають крізь призму «слуги народу».

Відповідну позицію підтримує і Верховний суд Литви, який заявив, що публічні особи, зокрема посадовці, повинні бути більш терпимими до критики та образ і для них важливіше не відшкодувати моральну шкоду, а покарати кривдника (Kaminskaitė, Paurienė, 2021, р. 73). Хоча у правовій доктрині прослідковується думка про те, що честь і гідність офіцерів порушуються різними способами, зокрема словами, жестами та діями, спрямованими на

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90013108> (дата звернення: 16.02.2023).

¹ Рішення Залізничного районного суду м. Львів від 26.02.2021 : справа № 462/2739/20, провадження № 2/462/172/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95523683> (дата звернення: 16.02.2023).

² Декларація про свободу політичних дебатів у засобах масової інформації : від 12.02.2004 // LIGA 360 : сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU04357> (дата звернення: 16.02.2023).

³ Резолюція 1165 (1998) право на приватність // Центр демократії та верховенства права : сайт. URL: <https://cedem.org.ua/library/rezolyut>

[siya-1165-1998-pravo-na-privatnist/](https://reyestr.court.gov.ua/Review/99575088) (дата звернення: 16.02.2023).

⁴ Рішення Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 08.09.2021 : справа № 757/36628/16-ц, провадження № 61-19309св20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99575088> (дата звернення: 16.02.2023).

образу чи приниження офіцера. Через те що законодавче регулювання захисту честі та гідності офіцерів є недостатнім, вони не почувуються безпечно і впевнено під час виконання своїх обов'язків (Kaminskaitė, Paurienė, 2021, p. 73). Тому необхідно на найвищому рівні закріпити можливість захисту такими особами своїх особистих немайнових прав без прив'язки в негативному розумінні до статусу «публічності».

У своєму дослідженні щодо захисту честі, гідності і ділової репутації суддів В. С. Кучерявенко (2022) вказала, що ситуації, які стосуються посягання на їхню нематеріальну сферу, розглядаються крізь призму громадського інтересу. Вчена зазначила, що сам факт закріплення за суддями правового статусу «публічних осіб» зумовлює пильну увагу суспільства до їхньої професійної діяльності, а також тієї частини життя суддів, яка має тісний зв'язок з нею. Судді як публічні особи відкриваються для прискіпливого висвітлення їхніх слів та вчинків. Критика суддів визнається частиною дискусії в суспільстві з більш широкими межами для обґрунтованих зауважень. Втім, щоб успішно виконувати свої професійні обов'язки, судді та орган правосуддя повинні мати довіру загалом. А тому існує необхідність захисту суддів як гарантів справедливості від безпідставних і деструктивних нападів (Кучерявенко, 2022, с. 199). Можна погодитися із цією позицією і застосувати її як проєкцію на ставлення до працівників правоохоронних органів, зокрема поліцейських.

Щодо такої «формули», яку застосовують до публічних осіб, то варто зазначити, що в цьому разі судам начебто дана вказівка ігнорувати заявлену вимогу про притягнення до відповідальності за завдану шкоду працівникам органів внутрішніх справ. Адже саме по собі правопорушення абсолютних немайнових прав (причина) і заподіяння збитку (п. 3 ч. 2 ст. 11 ЦК України – наслідок) спричиняють зобов'язальне деліктне правовідношення. Проте тут ще не йдеться про цивільно-правову відповідальність, а, ще раз наголошуємо, лише про деліктне правовідношення чи точніше деліктне зобов'язання. Регулятивні відносини трансформуються в охоронні внаслідок учинення правопорушення, а останні реалізуються у вигляді відповідальності лише в момент заявлення вимоги про притягнення до відповідальності (Шишка, 2012). Через те, що право на захист є в кожній особі, поліцейський звертається до суду із заявою про відшкодування моральної шкоди за порушення його особистих немайнових прав на честь, гідність, недоторканність ділової репутації, а суд, поси-

лаючись на усталені положення про «публічність» таких осіб, відмовляє їм у пред'явленні вимоги про відповідальність. Отже, у цьому разі залишається невирішеним питання щодо деліктної відповідальності, адже зобов'язання є, бо права були порушені, але нікого притягнути до відповідальності не будуть, тому що працівники правоохоронних органів повинні бути терпимими щодо таких порушень їхніх прав, бо вони належать до «публічних осіб».

Деліктні правовідносини як позадоговірне цивільне зобов'язання доволі повно описуються концепцією генерального та спеціальних деліктів, відповідно до якої, за загальним правилом, завдання шкоди створює цивільне зобов'язання для особи, з вини якої ця шкода заподіяна, з її відшкодування, а будь-які винятки з цього правила є спеціальними деліктами і регулюються законом окремо (Жегулін, 2021, с. 89). Отже, для визначення подібних ситуацій, якщо дійсно вважається, що публічність особи є виключною підставою для непритягнення до відповідальності інших осіб за порушення окремих особистих немайнових прав такої публічної особи, потрібно закріпити на законодавчому рівні, що це є спеціальним деліктом.

У контексті співвідношення спростування недостовірної інформації та свободи вираження поглядів особа, про яку говорять, завжди програє, адже це визнається оціночними судженнями. Вирішуючи питання про визнання поширеної інформації недостовірною, суди повинні визначати характер такої інформації та з'ясувати, чи є вона фактичним твердженням або оціночним судженням. Оціночними судженнями, за винятком образи чи наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема гіпербол, алегорій, сатири. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості. Саме тому не є предметом судового захисту оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків, які як вираження суб'єктивної думки і поглядів відповідача не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати. У справі № 552/3478/21 рішенням Київського районного суду м. Полтави від 26 жовтня 2021 року через наявність оціночних суджень у задоволенні позову про спростування недостовірної інформації та захист ділової репутації і відшкодування моральної

шкоди поліцейському було відмовлено за безпідставністю¹. Проте варто зазначити, що в кожному конкретному випадку суди повинні досліджувати всю поширену інформацію про особу на предмет розрізнення оціночних суджень від тверджень про факти, про що йдеться в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 8 травня 2018 року у справі № 369/1052/16-ц².

У ситуації з оціночними судженнями фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації (ч. 1 ст. 277 ЦК України), тобто на власне тлумачення справи в тому ж засобі масової інформації з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши їм іншу оцінку.

Варто зазначити, якщо суб'єктивну думку висловлено у брутальній, принизливій або непристойній формі, що принижує честь, гідність чи ділову репутацію, на порушника може бути покладено обов'язок відшкодувати моральну шкоду³. Проте, знову ж таки, ми заглиблюємося в нереальну дійсність, тому що віднесення тих чи інших висловлювань до таких, що є принизливими чи непристойними, є прерогативою суду.

Те саме стосується й розмірів компенсації моральної шкоди. У зв'язку з тим, що в законодавстві немає єдиної закріпленої формули обчислення нематеріальних збитків, суди виходять із власних суб'єктивних переконань щодо розрахунку оптимального справедливого розміру відшкодування. Така ситуація породжує відсутність однозначної позиції судів щодо вирішення цього питання і труднощі в кількісній оцінці розміру моральної шкоди.

¹ Рішення Київського районного суду м. Полтави від 26.10.2021 : справа №552/3478/21, провадження № 2/552/1419/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100637119> (дата звернення: 16.02.2023).

² Рішення Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 08.05.2018 : справа № 369/1052/16-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74021720> (дата звернення: 16.02.2023).

³ Відповідальність за розповсюдження недостовірної інформації // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/vidpovidalnist-za-rozpovsyudjennya-nedostovirnoi-informatsii> (дата звернення: 16.02.2023).

Життя поліцейського прямо пов'язане з його обов'язком відповідно до присяги та займаної посади виконувати свої безпосередні та загальні обов'язки, передбачені законом, отже, ця діяльність не повинна вирізняти його з-поміж усіх осіб. Навпаки, у доктрині сформувалася позиція щодо закріплення за поліцейськими права на гідність (Джуська, Джуський, 2019), а також можливість компенсації немайнових збитків правоохоронцям, що безпосередньо буде передбачено спеціальними актами цивільного та іншого законодавства, які уточнюють правове становище працівників правоохоронних органів і встановлюють для них спеціальні правові гарантії, а також на підставі ст. 23 ЦК України про загальні засади відшкодування моральної шкоди (Присяжнюк, 2011).

У цьому контексті ми також підтримуємо позицію про те, що правоохоронці повинні мати певний загальнодержавний правовий статус, який би чітко окреслював їхні права, свободи як людини і громадянина, гарантував реалізацію їхніх законних інтересів, чітко встановлював, які обмеження стосуються працівника правоохоронного органу та яка з боку держави передбачена за ці обмеження компенсація, відповідальність, соціальний і правовий захист осіб, котрі є працівниками правоохоронних органів. Такий комплекс прав, свобод, законних інтересів, обов'язків повинен бути зафіксований в окремому законодавчому акті, яким може бути, наприклад, Закон України «Про статус працівника правоохоронного органу», як це зроблено та закріплено в законах України «Про статус суддів», «Про державну службу», «Про місцеве самоврядування» та ін. (Єпішко, 2017, с. 140).

ВИСНОВКИ. Отже, на підставі вищезазначеного можна зробити висновок про те, що інститут цивільно-правової відповідальності, зокрема інститут моральної шкоди, є безмежний у своїй динаміці. Позитивна зміна суспільних уявлень про права і свободи, прогресивне ставлення до немайнової сфери життя внесли свої корективи в регулювання правопорушень, за які особа буде нести відповідальність компенсацією збитків не лише майнових, а й моральних. Цей стрімкий розвиток негативно відбився на правозастосуванні в контексті відшкодування моральної шкоди й захисту особистих немайнових прав, зокрема працівників правоохоронних органів.

Чинне цивільне законодавство не містить єдиної формули обчислення моральної шкоди, хоча цивільно-правова відповідальність завжди зводиться до матеріальної складової. Це справедливий постулат, адже навіть моральну

шкоду неможливо відшкодувати, не перевівши її у грошовий чи майновий розрахунок. Але ця ситуація є однією з проблем правозастосування при розгляді справ про відшкодування моральної шкоди.

Згідно із загальними положеннями законодавства саме за порушення особистих немайнових прав, зокрема права на повагу честі, гідності, ділової репутації, особа має право на компенсацію моральної шкоди. Проте щодо працівників правоохоронних органів склалася дещо специфічна практика в контексті відшкодування нематеріальних збитків. Для забезпечення гідного захисту свободи вираження поглядів, яка згідно з міжнародними стандартами становить одну з основних підвалин демократичного суспільства і одну з принципових умов його прогресу і самореалізації кожної особи, поліцейського прирівнюють до публічних осіб. Про це безапеляційно зазначається в рішеннях вищих судів і встановлюється, що такі особи піддаються ретельному нагляду суспільства, їхня діяльність викликає підвищений інтерес громадськості, а отже, це зумовлює схильність до нищівної критики

працівників органів правопорядку. Ця позиція є суперечливою через те, що працівники органів внутрішніх справ піддаються підвищеним ризикам при виконанні своїх безпосередніх службових обов'язків, і вимагає перегляду.

Потрібно також враховувати, що порушення особистих немайнових прав поліцейських і неможливість їх захисту повною мірою позбавляє інститут цивільно-правової відповідальності превентивної функції, адже від ділової репутації працівника органу внутрішніх справ залежить і репутація органів внутрішніх справ у цілому, а також ділової репутації держави.

Нами обстоюється позиція, яка панує серед вітчизняних науковців про те, що необхідно визначити окремий нормативно-правовий акт, у якому буде регламентовано права поліцейських. Це не означає, що їхній правовий статус матиме перевагу над іншими особами, але він забезпечить баланс у співрозмірності свободи вираження поглядів цивільних осіб та врахування важливості роботи працівників органів внутрішніх справ.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Алієва К. М. Вплив об'єктивних ознак неповаги до працівника правоохоронного органу на принципи криміналізації цього діяння. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 1 (42). С. 102–106. DOI: [https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i1\(42\).1002](https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i1(42).1002).
2. Батечко А. І. Захист честі та гідності працівників Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 3 (76). С. 62–68. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2021-76-3-62-68>.
3. Джуська А. В., Джуський В. В. Право працівників поліції України на повагу до їхньої гідності під час виконання службових обов'язків. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 1 (17). С. 90–98. DOI: <https://doi.org/10.33270/01191702.90>.
4. Єпішко І. С. Об'єкт посягань на честь та гідність працівників правоохоронних органів. *Публічне право*. 2018. № 2 (30). С. 239–246.
5. Єпішко І. С. Працівник правоохоронного органу як представник держави. *Форум права*. 2017. № 5. С. 138–142. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1194582>.
6. Жегулін Ю. Новий погляд на делікт. Теоретичні та практичні проблеми інституту деліктної відповідальності. *Юридичний вісник*. 2021. № 5. С. 84–92. DOI: <https://doi.org/10.32837/uv.v0i5.2250>.
7. Заїка Ю. Захист професійної честі та гідності поліцейського в умовах воєнного часу. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 3. С. 21–27. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.3.03>.
8. Кучерявенко В. С. Цивільно-правовий захист права суддів на повагу до гідності та честі, на недоторканність ділової репутації, порушених у ЗМІ : дис. ... д-ра філософії : 081. Одеса, 2022. 236 с.
9. Примак В. Д. Особливості відшкодування моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 175–179.
10. Присяжнюк В. П. Цивільно-правова відповідальність за збиток і шкоду, що завдані працівникам правоохоронних органів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2011. 17 с.
11. Россоха С. В., Рогач І. Завдання правоохоронних органів на сучасному етапі розвитку держави: окремі аспекти. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. № 1. С. 124–130.
12. Стефанчук Р. О. Методика компенсації моральної шкоди: *Unus Passus ad Creationem*. *Право України*. 2019. № 1. С. 237–255. DOI: <https://doi.org/10.33498/loou-2019-01-237>.
13. Шишка Р. Б., Шишка О. Р. Цивільно-правова відповідальність і деліктне зобов'язання. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1 (41). С. 271–280.
14. Шурак С. П., Маковій В. П. Професійна честь і гідність працівника поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 141–144.

15. Kaminskaitė R., Paurienė G. Violation of the honour and dignity of a police officer: prevalence of the phenomenon and its ethical aspects. *Public Security and Public Order*. 2021. No. 28. Pp. 67-77. DOI: <https://doi.org/10.13165/PSPO-21-28-08>.

Надійшла до редакції: 20.02.2023

Прийнята до опублікування: 29.03.2023

REFERENCES

1. Aliyeva, K. M. (2022). Influence of objective signs of disrespect for a law enforcement officer on the principles of criminalization of this act. *South Ukrainian Law Journal*, 1(42), 102-106. [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(42\).1002](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(42).1002).
2. Batechko, A. I. (2021). Protection of the honor and dignity of National Police employees. *Law Journal of Donbass*, 3(76), 62-68. <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2021-76-3-62-68>.
3. Dzhuska, A. V., & Dzhuskyi, V. V. (2019). Right of Police Officer's of Ukraine to Respect their Dignity in the Performance of their Duties. *Philosophical and Methodological Problems of Law*, 1(17), 90-98. <https://doi.org/10.33270/01191702.90>.
4. Kaminskaitė, R., & Paurienė, G. (2021). Violation of the honour and dignity of a police officer: prevalence of the phenomenon and its ethical aspects. *Public Security and Public Order*, 28, 67-77. <https://doi.org/10.13165/PSPO-21-28-08>.
5. Kucheriavenko, V. S. (2022). *Civil and legal protection of rights of judges to respect for dignity and honour, for inviolability of business reputation, violated in the mass media* [Candidate dissertation, National University "Odessa Law Academy"].
6. Prymak, V. D. (2013). Features of compensation for moral damages as a measure of civil liability. *Law Review of Kyiv University of Law*, 3, 175-179.
7. Prysiazniuk, V. P. (2011). *Civil liability for harm inflicted on law enforcement officers* [Candidate thesis, Scientific Research Private Law and Entrepreneurship Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine].
8. Rossokha, S.V., & Rohach, I. (2016). The task of law enforcement agencies in the current development state: some issues. *Constitutional and Legal Academic Studies*, 1, 124-130.
9. Shurak, S.P., & Makovii, V.P. (2017). Professional honor and dignity of a police officer. *The South Ukrainian Law Journal*, 3, 141-144.
10. Shyshka, R.B., & Shyshka, O.R. (2012). Civil Liability and Tort Liability. *University Scientific Notes*, 1(41), 271-280.
11. Stefanchuk, R.O. (2019). Methodology of compensation for moral injury: Unus Passus ad Creationem. *Law of Ukraine*, 1, 237-255. <https://doi.org/10.33498/louu-2019-01-237>.
12. Yepishko, I.S. (2017). An Employee of a Law Enforcement Agency as a Representative of the State. *Forum of Law*, 5, 138-142. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1194582>.
13. Yepishko, I.S. (2018). Object of retention to honor and dynamics of law enforcement organizers. *Public Law*, 2(30), 239-246.
14. Zaika, Yu. (2022). Protection of the professional honor and dignity of a police officer in war. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 3, 21-27. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.3.03>.
15. Zhegulin, Yu. (2021). A new view on tort. Theoretical and practical problems of the institute of tort responsibility. *Law Herald*, 5, 84-92. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i5.2250>.

Received the editorial office: 20 February 2023

Accepted for publication: 29 March 2023

SOFIIA OLEHIVNA POPOVA,

Candidate of Law,

Kharkiv National University of Internal Affairs,

Department of Civil Law and Procedure;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3628-1513>,

e-mail: sophikpoter@ukr.net

COMPENSATION FOR MORAL DAMAGES FOR VIOLATION OF POLICE OFFICER'S PERSONAL NON-PROPERTY RIGHTS: PROBLEMS OF LAW ENFORCEMENT

The article is devoted to the study of legislation and legal doctrine on compensation for moral damages for humiliation of honour, dignity and the right to inviolability of business reputation of a police officer who is a representative of law enforcement agencies. It has been determined that the institute of civil liability distinguishes compensation for moral damages as a specific

measure of civil liability, which is specified in the Civil Code of Ukraine as a measure of protection. It has been established that the amount of moral damages cannot be calculated by the court when deciding on their compensation, and therefore the court is guided by its own subjective beliefs when calculating them, which is a problem of law enforcement. Case law on police officers' claims for moral damages from persons who have violated their personal non-property rights has been analysed. It has been found that the courts apply the practice of higher courts, which is based on the approaches of the international community, that a police officer is a public figure whose activities are of public interest and therefore must tolerate criticism, and this cannot be a ground for going to court. It has been substantiated that an employee of an internal affairs agency is a representative of the State, and therefore, in case of violation of his/her personal non-property rights, in particular, the right to inviolability of business reputation, failure to award him/her compensation for moral damages affects the reputation of both the agency in which he/she serves and the State. It has been proven that this approach of binding a police officer to the provisions on public figures harms the reputation of the State and eliminates the application of the preventive function of civil liability, which is an important factor for maintaining public order. To support the positions of national scholars, the author proposes to create a separate regulatory act which would provide guarantees for the protection of personal non-property rights of law enforcement officers and establish a balance between the observance of freedom of expression in the media regarding police activities and the observance of the rights of law enforcement officers in the performance of their official duties.

Key words: *civil liability, moral damages, internal affairs bodies, law enforcement activity, personal non-property rights, honour, dignity, business reputation.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Попова С. О. Відшкодування моральної шкоди за порушення особистих немайнових прав поліцейського: проблеми правозастосування. *Право і безпека*. 2023. № 2 (89). С. 98–110. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.9>.

Citation (APA): Popova, S. O. (2023). Compensation for moral damages for violation of police officer's personal non-property rights: problems of law enforcement. *Law and Safety*, 2(89), 98–110. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.9>.